

ЗГРАДА МАТИЦЕ СРПСКЕ — ЗАДУЖБИНСКО ЗДАЊЕ МАРИЈЕ ТРАНДАФИЛ

Изградња објекта је финансирана средствима из фонда Марије Трандафил (1816—1883), под називом „Задужбина Марије Трандафил за српску православну сирочад у Новом Саду”.

За аутора пројекта изабран је архитект Момчило Тапавица (1872—1949), који је план за градњу урадио током 1908. На лицитацију за издавање градње, која је спроведена у априлу 1910. године, стигло је 35 понуда. Посао је поверен Ференцу Рајхлу за своту од 420.600 круна. Уговор са њим потписан је у јуну 1910. а за завршетак радова одређен је 1. новембар 1911. године.

Радови су почели 3. јула 1910. године и у целости су завршени 1912. године, у предвечерје великог светског рата. Зграда је изграђена на доброј угаоној локацији, као објекат са дугачким крилима постављеним на регулацију старог Житног трга и Хан улице (данас Трг Марије Трандафил и улица Матице српске). Засечени угао наглашен је еркером и нешто повученијом куполом сложене архитектонике са балустерским назом испред, као асоцијацијом на решења средњоевропске ренесансе. Примарним карактеристикама архитектонско-стилске концепције припада основа са три смакнута дворишна крила и ризалити са троугаоним фронтонима изнад кровног венца иза којих су постављене трапезасте куполе покривене цинк-лимом. На објекту су два улаза — главни портал из улице Матице српске и улаз са пролазом до дворишта на фасади ка Тргу Марије Трандафил, који је у идентичној конструкцији као низ отвора партера због чега је готово не приметан. Свечани амбијент степенишног хола са тешком оградом балустера клесаних у мермеру и квалитетна обрада столарије у ентеријеру, као и укупно решење екстеријера, стилски припадају смиреној, сведеној позној фази еклектике.

Постигнута репрезентативност зграде, примерена каснијем седишту Матице српске, понекад је збуњивала грађане и кориснике којима је првобитно била намењена. После отварања Сирочадског дома, уписан је мали број питомаца. Убрзо је избио и Први светски рат па је зграда, током више година, служила за смештај војске. Од 1928. године, на основу одлуке коју је донела Скупштина, објекат се користи као седиште Матице српске.

Усељењем Матице српске у ову зграду нису заборављена сиромашна деца ни племенита замисао Марије Трандафил. Матица српска је добила дозволу да на Сајлову (Румачки пут број 6), задужбинском земљишту од тридесет јутара, подигне нову једносратну зграду — Завод за сирочад задужбине Марије Трандафил. Пројекат дома, економске зграде и стана управитеља потписао је инжењер Миливој Марић у августу 1928. године. Сирочадски дом отворен је у јануара 1930, пријемом дванаесторо деце без родитеља.

(Из књиге Донке Станчић, *Нови Сад — од куће до куће*, Завод за заштиту споменика културе града Новог Сада, Нови Сад, 2005)

МАРИЈА ТРАНДАФИЛ добротворка (Нови Сад, 25. XII 1816 — Нови Сад, 14. X 1883)

Потиче из угледне новосадске породице Поповић. Отац Ђира, трговац, мајка из породице Тајчевић из Осијека, брат Марко Поповић. Рано је остала без родитеља а бригу о њој преузео је рођак хаџи Кира Николић, успешни осјечки трговац. Није познато њено школовање али се зна да је била писмена и читала немачку литературу. За Јована Трандафила, књиговођу хаџи Кире Николића, удала се 31. јануара 1832. Са собом је донела велики мираз који је Јован успешно уложио у трговину покровцима и ердељским сукном те је брзо увећао богатство и у власништву имао већи број кућа у Новом Саду и Осијеку. Оставши рано без деце брачни пар се посветио добротворном раду. Тестаментом из 1860. одредили су да се од прихода са 476 јутара земље образује фонд за школовање сиромашних даровитих ученика, део имовине поклонили су ново-

садској, сомборској и осијечкој болници, и обновили су Николајевску цркву у Новом Саду (1862) која је тешко оштећена у бомбардовању 1849. После супругове смрти 1862. наставила је да увећава имовину и да се бави добротворним радом. Део њене хуманитарне делатности био је усмерен на бригу о новосадској сиротињи: помагала ју је у одећи, огреву, храни, набављала је уџбенике сиромашним ђацима, венчавала је и материјално помагала сиромашне брачне парове, новчано помагала удовице, болесне је смештала у зграду православне болнице, за време велике глади шест недеља је хранила новосадску сиротињу без обзира ко је које вере. За време Првог српско-турског рата 1876. била је председница одбора за прикупљање помоћи српским рањеницима. Други део њеног добротворног рада односио се на културно-просветну делатност: основала је фонд за стипендирање сиромашних талентованих ђака Новосадске српске гимназије, као и фонд за материјалну помоћ Николајевске и Успенске цркве. Обновила је иконостас Успенске цркве и обновила је јерменско-католичку цркву, а по њеном налогу израђен је и мермерни крст који се данас налази у порти новосадске Саборне цркве. Њено највеће завештање било је оснивање Завода за српску православну сирочад чију је управу поверила Матици српској. Одредила је новчану своту за подизање зграде у којој ће Завод бити смештен и од које ће се издржавати његови питомци, и прописала правила руковања Заводом. Зграда Завода завршена је 1912. и у њој је била смештена и градска читаоница. Матица српска се у зграду Завода уселила 1926. а дом за сиромашну децу пресељен је у новосаграђену зграду на Сајлову 1927.

Сахрањена је поред супруга и деце, Софије и Косте, у Николајевској цркви у Новом Саду. Одликована је орденом Црвеног крста.

Александра Николић